

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационен труд за
присъждане на образователна и научна степен “доктор” по докторска
програма „Организация и управление извън сферата на материалното
производство”, в Професионално направление 9.1. Национална сигурност

автор на дисертационния труд: Йорданка Ангелова Стоянова-Тонева – докторант
в катедра „Сигурност и безопасност”, Юридически факултет на ВСУ
«Черноризец Храбър»

тема: „От държавна към национална сигурност на Република Македония:
сравнителен анализ на системите за сигурност на Република Македония
(1945-2005)”

Научен ръководител: проф. д.и.н. Стефан Симеонов

Йорданка Ангелова Стоянова-Тонева е магистър по история. От 2000 г. до днес е преподавател във ВСУ „Черноризец Храбър”. Заемала е длъжностите асистент и ст. асистент. Записана е в свободна форма на докторантура към Катедра “Сигурност и безопасност” на Юридически факултет при ВСУ „Черноризец Храбър”. Работата е насочена към защита пред научно жури, определено със заповед на Ректор № 238/05.03.15 г.

Представеният за рецензиране дисертационен труд е в обем от 284 страници. От тях 257 страници – същинско изложение, 27 страници – библиография, която включва 298 заглавия – български и чуждестранни (английски, руски, македонски, сръбски и др.), нормативни актове, документи, периодичен печат, 28 интернет източника и 2 страници използвани съкращения. В посочения обем не са включени четирите приложения с обем 135 страници, от които 132 обособени в отделен том.

Същинският текст е структуриран във въведение, три глави и заключение. Първа глава е с обем 76 страници, втора глава - 82 страници, трета глава – 73 страници, което отразява добре балансирания характер на изследването в структурно отношение.

Актуалността и значимостта на разработения проблем в дисертационния труд е безспорна. Изследването на процесите на реформиране на системите за сигурност на бившите тоталитарни държави и даване на нова, реална и научно-обоснована оценка е не само научна необходимост, но и проблематика с важно обществено значение. Развитието, укрепването и реформирането на системата за сигурност на Република Македония, като елемент от конституционното реконструиране и утвърждаване на едно пресъздадено държавно обединение, е и фактор с повишена значимост за сигурността и стабилността на балканския регион. В допълнение Република Македония, като страна ясно заявила своята визия за вътрешно и външнополитическо развитие, свързано с приобщаване към евроатлантическото семейство, е обект на засилен международен интерес по отношение на това до каква степен държавата е усвоила принципите на демократично функциониране и в каква степен са изградени способности за защита на демократичните ценности.

Работата е с интердисциплинарен характер. Използвана е адекватна на целите и задачите методика на изследване, в която сполучливо са съчетани историко-хронологичния, сравнително-правния и структурно-функционалния подход с широк и разнообразен инструментариум от методи – системен, сравнителен и ситуационен анализ, ретроспективен анализ и др. За доказване на издигнатата хипотеза и аргументиране на изводите, препоръките и прогнозите успешно е проведено авторово емпирично статистическо изследване.

Широкият на пръв поглед времеви обхват на изследването е коректно обоснован и напълно съответства на дефинираната цел - да се представи в сравнителен план еволюцията на системата за сигурност на Република Македония в два исторически периода – от 1944 г. до 1992 г. и от 1992 г. до 2005 г. от гледна точка на обществено-политическите трансформации на Балканите.

Компетентното изследване и обективно оценено състояние на македонската държавност в първия период, като една изцяло подчинена на централната власт, без собствена вътрешна и външна политика федерална югославска единица, със система за сигурност, целенасочено действаща към създаване на политическа легитимност на партийното ръководство и силово налагане на „македонската нация”, предопределя спецификите на последвалите след 1991 г. процеси. Авторката, демонстрирайки задълбочени познания и аналитични умения, убедително разкрива отражението на политическото развитие на Македония в исторически план върху системата за сигурност на държавата и заключава, че „днешното македонско общество е продукт на еволюцията на държавността на Македония през последните два периода от развитието на Югославия като коминтерновски проект. Проект, който изминава пътя си от налагането и утвърждаването на комплекс от югоценности, като идейно-политическа панацея, през всеобхватна идейна, ценностна и стопанска криза до тотален провал.” Наследената от този период антибългарска насоченост на службите за сигурност и неадекватната оценка на реалните заплахи за сигурността на страната, според авторката са и първопричината за неспособността и безсилието на структурите за сигурност на Република Македония да се справят с албанския сепаратизъм и национализъм, породил кризата от 2001 г.

За периода от 1991 г. до 2005 г. при ускорена динамика на геополитическите процеси, които предпоставят коренно различни условия за утвърждаване на държавността и институционализиране на нова система за сигурност, липса на опит и утвърдени от югофедерацията модели, Йорданка Тонева очертава три проблематични кръга, които съпътстват процеса на трансформация на системата за сигурност на Република Македония. Първият е свързан с появата, развитието и утвърждаването на новите македонски елити, които декларират принципно желание за трансформиране на системите за сигурност, скъсване с предходното тоталитарно мислене и методика, и формулиране на нови национални ценности и интереси, основният от които –

евроатлантическата интеграция. Анализът на съдържанието на ръководните стратегически документи на Република Македония обаче, които очертават стратегическата визия на държавното управление за развитието на политиките по сигурност, според авторката разкриват все още съществуваща линия на възприемане на силовия подход като основен инструмент за защита на сигурността.

Вторият кръг от изследвани проблеми е спецификата на нормотворческия процес, в който докторанта идентифицира редица недостатъци и определя като предпоставка за кризата от 2001 г. допуснатата слабост на координацията и взаимодействието между отделните структурни елементи на системата за сигурност. Адекватно е оценена в този процес ролята на въздействието на албанския етнос, който постепенно се превръща в решаващ фактор за сигурността и стабилността на страната. Фактор, който в съвкупност с идентифицирани и систематизирани допълнителни фактори (демографски, социално-икономически, политически, исторически, религиозни, териториално-пространствени, регионални, етнически, цивилизационни, правно-етични и други), довеждат до срива на системата за сигурност и очертават третия кръг проблеми, съпътстващи трансформационния процес на системата за сигурност. В своята цялост те очертават генезиса на политическата криза в Македония от 2001 г. и последвалото Охридско споразумение от есента на същата година, с което се създава нова конституционна концепция за едно мултиетническо общество. Обективния анализ, който авторката прави на кризата показва слабостите и уязвимостите на системата за сигурност, с което се обуславят и последвалите конституционни промени. На практика те отварят „нова страница в институционалното изграждане на държавата и структурите за ред и сигурност” и преминаване от държавна към национална сигурност на Република Македония.

Много добро впечатление прави начинът на осмисляне на огромния обем литература, използван за защита на авторвата хипотеза и авторвата позиция за пропускането от страна на македонските служби за сигурност в

началния период на трансформация на политическата система на зараждащата се „като троянски кон бъдеща инвазия на албанския етнос”. Направените анализи, оценки, изводи, прогнози и нови хипотези на развитие на процесите в съседна Македония са обвързани с достатъчно доказателствен материал. Безспорни са авторовата позиция и участие във формулираните приносни моменти на дисертационното изследване. Висока оценка следва да се даде и на реализираното от Йорданка Тонева емпирично изследване в подкрепа на изследователската хипотеза. В резултат на проведеното проучване авторът формулира повече от десет извода и обобщения, които допринасят за прецизирането на приносните моменти.

Задълбоченото и компетентно извършено изследване дават възможност авторът самостоятелно да формулира четири вероятностни сценария за бъдещето на Република Македония в условията на констатираните слабости в институционалния модел на системата за сигурност. Като «песимистичните преобладават» - Македония - страна и територия с перманентно генерирана нестабилност; Тотална албанизация на Македония; Отделяне на територии от Република Македония; Кантонизация на Република Македония. Авторът твърди, че «от изложените четири сценария два са в процес на реализация – 1) перманентната нестабилност и 2) кантонизацията, а другите два са потенциално възможни, но трудно изпълними в близък план. Албанизацията като демографски процес изисква времеви ресурс. Ампутацията на територии пък е трудна за реализиране схема, предвид следвоенните реалности в Европа и стремежът за ненакърнимост на националните граници.»

Дисертационния труд доказва компетентността на автора. Като цяло представлява оригинален научен труд, който отговаря на изискванията на нормативната уредба. Авторефератът отразява вярно, точно и в пълнота целта и задачите на изследването, структурата и съдържанието, и получените резултати. Приемам напълно справката за приносите на дисертационното изследване, което е новост за науката и обогатява съществуващото знание. Формулираните препоръки за оптимизиране на системата за сигурност на

Република Македония по категоричен начин разкриват възможностите за приложение на резултатите в практиката.

Особено впечатление прави литературната осведоменост на докторантката, както и равностойното използване на български и чужди автори, дори превес на чужди автори. Приложеният списък от 31 публикации на Йорданка Тонева показват целенасоченото ѝ професионално развитие, а представените за рецензиране пет авторски публикации, свързани с дисертационния труд са поместени в рецензирани издания и отразяват съществените моменти от изследването.

Към автора на дисертационния труд бих искала да отправя следните препоръки: Да продължи работата по темата с цел дообогатяване на получените нови знания. При една допълнителна редакционна доработка, изчистване на текста на места от прекалено натрупване на факти, сведения, мнения, описание на не до там съществени събития и по-точно подробната им хронология, с което се утежнява излишно изложението, работата трябва да бъде публикувана в нейния цялостен вариант. По този начин ще бъде задоволена една обществена потребност от една страна, ще послужи за обогатяване на учебния процес от друга, а запознаването на широката общественост с проблематиката ще допринесе за повишаване на политическата култура и културата на сигурността на заинтересования читател.

При реализацията на докторантурата не са допуснати никакви нарушения на Закона за развитие на академичния състав в Република България, Правилника за неговото прилагане и Наредба №12 за придобиване на образователна и научна степен «доктор» и научна степен «доктор на науките» и за заемане на академични длъжности на ВСУ «Черноризец Храбър». Дисертационният труд отговаря на нормативните изисквания и съдържа оригинални научни и научно-приложни приноси.

В заключение на основание чл. 12 от ЗРАСРБ и чл. 32 от ППЗРАСРБ давам положителна оценка на дисертационния труд на тема „От държавна към

национална сигурност на Република Македония: сравнителен анализ на системите за сигурност на Република Македония (1945-2005)” и предлагам да се даде научното звание «доктор» на авторката Йорданка Ангелова Стоянова-Тонева по научната специалност „Организация и управление извън сферата на материалното производство”, в Професионално направление 9.1. Национална сигурност.

гр. Варна

27.04.2015 г.

Рецензент:

/доц. д-р Станислава Минева/